

HET GROTE MIDDEN OOSTEN

KANSEN EN KEUZES.
ADVIES AAN DE VASTE
KAMERCOMMISSIES BUZA
EN BHOS

Samengesteld en aangeboden door
Het Grote Midden Oosten Platform

OVER HET GROTE MIDDEN OOSTEN PLATFORM

Het Grote Midden Oosten Platform wil het beeld van het Midden-Oosten en Noord-Afrika nuanceren en humaniseren. Wij bieden kennis en expertise, wij analyseren, initiëren, agenderen en faciliteren het debat in Nederland.

FACTSHEET

Voor u ligt de factsheet van het Grote Midden Oosten Platform. Hierin tonen verschillende experts hun visie op onderwerpen die belangrijk en volop in beweging zijn, maar vaak onvoldoende of eenzijdige aandacht krijgen waardoor ze lastig te doorgronden zijn voor eenieder die niet dagelijks bezig is met het Midden-Oosten en Noord-Afrika (MENA). U zult merken dat wij overtuigd zijn van een holistische benadering, waarbij verschillende beleidsterreinen elkaar aanvullen. Vanzelfsprekend voorzien onze experts u graag van meer informatie. Mailen kan via info@hetgrotemiddenoostenplatform.nl.

INHOUDSOPGAVE

1. Klimaat (pagina 4)
2. Democratie & participatie (pagina 6)
3. Jeugd (pagina 9)
4. Wederopbouw (pagina 11)
5. Onderwijs (pagina 12)
6. Handel (pagina 14)
7. Euromediterrane samenwerking (pagina 16)
8. Nederlandse IS-vrouwen met kinderen
(pagina 18)
9. Jemen (pagina 20)

KLIMAAT

Er zijn wel degelijk groene partners in de MENA-regio!

Klimaatverandering en milieuproblemen behoren tot de belangrijkste thema's waar de MENA-regio mee te maken heeft. Dit thema heeft nu al een directe uitwerking op het leven van mensen in de regio, door verwoestijning, toenemende waterschaarste, luchtvervuiling en verstoring van de voedselproductie.

In de hele MENA-regio werken honderden lokale initiatiefnemers en bedrijfjes aan duurzaamheid en het tegengaan van klimaatverandering. (Jonge) burgers zijn gedreven om hun land en omgeving te versterken, beschermen en ontwikkelen op een duurzame manier. Dit zijn de zaaiers en de bouwers die de ideale partners zijn voor Nederland en de EU om een stabiele, gezonde toekomst mee op te bouwen. Europa heeft baat bij gezonde, groene burenen.

Wij adviseren daarom om te investeren in lokale initiatieven. Luister naar lokale boeren, gemeenschappen en actoren, die de permacultuur, het boombeheer, het waterbeheer, het beheer van de lokale leefomgeving moeten uitvoeren en bewaken.

Goede Nederlandse ideeën zijn niet altijd elders toepasbaar en te beheren nadat het project is afgerond. Zonder lokale kennis en betrokkenheid is duurzaamheid niet gegarandeerd.

Bij investeringen in duurzame vormen van energie in de regio, is het belangrijk te focussen op kleinere, lokale programma's. Dat is letterlijk duurzamer, en komt ten goede aan bevolking. Opschalen leidt vaak tot onoverzichtelijk grote projecten met links naar zittende regimes waarvan aantoonbaar duidelijk is dat de opbrengsten en de kennis niet ten goede komen aan de lokale bevolking.

Laat groen en duurzaam centraal staan in alle instrumenten die hulp en handel bevorderen. Investeer in partners die daadwerkelijk begrijpen wat er op het spel staat, en betrek waar mogelijk de lokale bevolking van stad en platteland.

**GREEN MENA
NETWORK**

DEMOCRATIE & PARTICIPATIE

Vanaf 2010 protesteren burgers in verschillende landen in de MENA tegen de zittende regimes. Jongeren en vrouwen spelen een grote rol binnen de bewegingen die zijn ontstaan. Centrale eisen zijn vrijheid, waardigheid, rechtvaardigheid, economisch perspectief, een eind aan corruptie. In Egypte en Bahrein is de (militaire) dictatuur inmiddels met harde hand hersteld, in het meest hoopvolle geval van Tunesië gaat het economisch slecht, en in een aantal landen (Syrië, Jemen en Libië) zijn de volksprotesten uitgegroeid tot burgeroorlogen waarin landen als Iran, Turkije, Rusland, Saoedi Arabië een grote rol spelen. Ondanks dat de protesten voor de lokale bevolkingen in deze landen weinig of geen zichtbare democratisering hebben opgeleverd, gaan burgers in Algerije, Marokko, Libanon en Irak tot op de dag van vandaag de straat op en roepen op tot rechtvaardig bestuur en een einde aan corruptie.

De beweging tien jaar geleden in gang gezet is niet mislukt, maar ziet een taaie en vaak meedogenloze tegenstander voor zich. Dat blijkt ook uit het feit dat in vrijwel de hele Midden-Oosten en Noord-Afrika regio er steeds minder ruimte is voor het maatschappelijk middenveld en voor burgerinspraak. In landen waar het schijnbaar stabiel is (Egypte, Saoedi Arabië, Marokko) kan de vlam zo weer in de pan slaan.

Vanaf 2011 werden vanuit NL en EU diverse instrumenten ingezet om een democratiseringsproces in de MENA-regio te ondersteunen en aan te moedigen. Vanuit ons land werden programma's ingezet voor politieke partijen en onafhankelijke journalistiek. Echter, toen duidelijk werd dat regimes niets voelden voor democratisering werden daar geen consequenties aan verbonden. Handel, investeringen en korte termijn stabiliteit lijken prioriteit te hebben.

“*Er zijn geen consequenties voor regimes die niet democratiseren*”

Mensenrechtenschendingen door regimes die helpen migratie naar Europa tegen te gaan worden vanuit Europa nauwelijks aan de orde gesteld.

Regiobreed verlangen jongeren naar inspraak, naar de vrijheid om initiatieven te ontplooiën. Mensenrechten-, LGBTQ-, milieu-, vrouwen-, media- en andere activisten voeren met gevaar voor eigen leven actie in landen als Irak, Algerije, Marokko, Egypte, Saoedi Arabië. Deze moedige en vasthoudende burgers vormen een beweging richting democratisering en burgerparticipatie. Voor hen en voor lokale maatschappelijke organisaties is het letterlijk van levensbelang dat zij zich gesteund weten, en waar mogelijk beschermd door het internationaal recht.

Indien deze activisten ook nog ondersteuning krijgen in hun werk voor een democratische samenleving, voor conflictoplossing en dialoog, voor corruptiebestrijding, in transparant bestuur, dan ontstaan er mogelijkheden die verder gaan dan protest tegen de zittende macht.

Keuzes voor Nederland:

- Erkennen dat burgers in de MENA een formidabele tegenstander hebben in de zittende regimes, en de opbouwende krachten en het maatschappelijk middenveld consequent blijven steunen. De keuze heeft gevolgen voor de lange termijn.
- Erkennen dat economische ontwikkeling meer vraagt dan enkel banen creëren en ondernemerschap, dus ook investeren in financiële infrastructuur, anti-corruptie programma's, plattelandsontwikkeling, etc. Medium size financiering mogelijk maken.

Door partnerschappen te ontwikkelen met dergelijke (kleinschalige, lokale) actoren investeert Nederland in stabiliteit en democratisering voor de lange termijn, zowel voor de MENA-regio als voor Europa en Nederland.

JEUGD

De helft van de bevolking in het Midden-Oosten en Noord-Afrika is jonger dan 25 jaar. Deze 'youth bulge' biedt kansen, maar wordt op dit moment bijzonder slecht benut: de regio heeft het hoogste jeugdwerkloosheidspercentage ter wereld (25-30 procent), de kwaliteit van het onderwijs is ondermaats en sluit onvoldoende aan op de behoeften op de arbeidsmarkt, en er wordt weinig tot niet geluisterd naar de waardevolle ideeën en wensen van jongeren zelf. Dit gebrek aan perspectief voor jongeren en hun ervaring dat ze niet gezien en gehoord worden, heeft in de afgelopen tien jaar geleid tot grootschalige en voortdurende demonstraties en protesten. Tot op de dag van vandaag gaan jongeren in onder meer Irak, Libanon, Algerije en Egypte de straat op om te strijden voor goed bestuur, erkenning van hun rechten en vrijheden, en betere overheidsvoorzieningen. Waar velen de demonstraties van de 'Arabische Lente' al hebben afgeschreven, zijn die in veel landen nog springlevend.

Nederlands en Europees beleid kan goed aansluiten bij deze grootschalige beweging, waarin jongeren het voortouw nemen, tegen corruptie en slecht bestuur en voor een civiele staat en respect voor rechten en vrijheden. Investeren in de jeugd, als motor voor positieve verandering, kan duurzame effecten hebben voor de hele regio. Zeker omdat de jonge bevolking van de MENA-regio een uniek potentieel heeft: ze zijn beter opgeleid dan alle generaties voor hen, wonen voor het overgrote deel in de stad en hebben veel beter toegang tot kennis en informatie dan hun ouders.

Keuzes:

- Investeer in perspectief. Beleid en programma's moeten gericht zijn op een betere toekomst voor jongeren met werk, onderwijs, veiligheid en gelijke kansen. Laat die investeringen duurzaam zijn: bouw voort op eerdere of huidige programma's (zoals Youth at Heart) in plaats van steeds weer nieuwe en losstaande projecten initiëren. Een 'toekomsttoets' kan waardevol zijn: wat betekent beleid voor de bevolking in de MENA-regio over een paar decennia?
- Werk aan betere systemen en structuren, vanuit een integrale benadering ('youth mainstream'). Zonder structurele veranderingen in samenleving en overheid heeft beleid geen duurzaam effect. Het ondersteunen van start-ups kan een goede keuze zijn, maar zonder de wijdverbreide corruptie, bureaucratische lasten en juridische barrières aan te pakken, zullen start-ups het niet redden. Jeugd als beleidsterrein loopt door alle andere beleidsterreinen heen, dus integrale aanpakken zijn nodig, bijvoorbeeld in de vorm van nationale en regionale jeugdstrategieën. Nederland kan hierbij ondersteunen via de EU of OESO.
- Werk samen met jongeren en jongerenorganisaties. Ondersteun lokale netwerken en ngo's waarin jongeren de kans krijgen om direct invloed uit te oefenen op hun leefomgeving, om hun overheden ter verantwoording te roepen, en andere jongeren te stimuleren maatschappelijk betrokken te zijn. Positieve rolmodellen zijn hierbij belangrijk. Ondersteun daarom alternatieve en onafhankelijke online media waarin jonge mensen als rolmodellen fungeren voor hun leeftijdsgenoten.

WEDEROPBOUW

Wanneer steden of regio's verwoest zijn door een natuurramp of oorlog en wederopbouw nodig is, is het zinvol en duurzaam om direct vanaf de beginfase van de hulp voorbereidingen te treffen om vraagstukken als klimaat en pandemieën een plek te geven in het fundament van de wederopbouwplannen. Wederopbouw is immers meer dan alleen stenen stapelen; de ziel van de stad moet weer worden hersteld. Dat kan alleen met een gelijkwaardige samenwerking met de (toekomstige) bewoners en betrokkenen. Nederland zou in deze inclusieve vorm van wederopbouw een belangrijke rol kunnen spelen. De invulling van deze rol zou moeten berusten op radicale gelijkwaardigheid, leergierigheid en oprechte samenwerking.

Nederland kan leren van de organische groei van steden en samenlevingen. Nederland kan uit andere culturen leren hoe mensen concreet onderdeel zijn van hun woonomgeving en hier tastbaar invloed op uitoefenen door (gedeeld) eigendom en de bijbehorende verantwoordelijkheid. Nederland kan hulp bieden bij het klimaatbestendig en duurzaam wederopbouwen, samen met de lokale bevolking.

ONDERWIJS

In internationale vergelijkingen (PIRLS en TIMMS) bungelen de MENA-landen onderaan. Het gat tussen onderwijs en arbeidsmarkt is gigantisch en de tevredenheid onder jongeren over hun opleiding is ver onder de maat. Een belangrijke reden van het zwakke onderwijs in de regio is het achterblijven van herzieningen in het onderwijsbeleid. De meeste landen hebben hun onderwijsbeleid sinds de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw niet meer veranderd.

Voor hoger onderwijs in de regio is de afwezigheid van academische vrijheid een groot probleem. In de Academic Freedom Index vallen de meeste Arabische landen in categorie D of E, wat wijst op ernstige of volledige beperkingen, en universitair docenten en studenten in die landen worden geconfronteerd met uitzetting, gevangenisstraf of erger als ze ongewenst onderzoek doen of opvattingen uiten die niet populair zijn bij de autoriteiten.

13

Innovaties en technologie bieden nieuwe mogelijkheden om veel meer kinderen en jongeren toegang te geven tot onderwijs en training en om onderzoek in samenwerking met Europese instellingen samen te doen. Internationale samenwerking en capaciteitsopbouw met de MENA-regio staat nog in de kinderschoenen en komt moeizaam van de grond. Inzet hierop biedt kansen voor zowel de regio als het Nederlandse onderwijsveld. Een beurzensysteem voor de regio zelf, waarbij vooral kansarme jongeren een ervaring in een ander Arabisch land op kunnen doen, is een manier om van elkaar te leren in de regio zelf. Nederland zou hier, met haar kennis en expertise van capaciteitsopbouw in het onderwijs, een belangrijke rol kunnen spelen. Ook kan Nederland faciliteren bij beleids-veranderingen en kwaliteitsverbetering bij onderwijsinstellingen in de regio.

De focus van Nederland ligt nog op een beperkt aantal terreinen (agri, water, ondernemerschap). De geesteswetenschappen en de kunstopleidingen hebben echter dezelfde systeemveranderingen nodig en deze sectoren kunnen voorop lopen bij grotere maatschappelijke veranderingen in de regio.

Keuzes:

- Investeer breder en dieper in capaciteitsopbouw en samenwerking met de MENA-regio op het gebied van onderwijs;
- Ondersteun samenwerking op onderwijsgebied in de MENA zelf;
- Kijk breder dan de Nederlandse topsectoren. Het Nederlandse kunstonderwijs en de humaniora kunnen ook bijdragen tot een beter onderwijs in de MENA.

HANDEL

De MENA-regio is een van de meest diverse regio's in de wereld met daarin zowel de armste (Jemen) als de rijkste (Qatar) landen. Dat vraagt om een gedifferentieerde aanpak. De Golf staat stevig en stabiel geankerd in de wereldmarkt, maar dit geldt in veel mindere mate voor overige landen in de MENA.

Economisch heeft een aantal landen het heel zwaar, denk bijvoorbeeld aan Egypte. De enorm snel groeiende bevolking (ruim 2 miljoen per jaar) heeft behoefte aan perspectief en daarin is economisch perspectief zeer belangrijk.

Kansen

- Het stimuleren van handel is een goede manier om landen met uitdagingen zoals een grote vluchtelingenpopulatie (Jordanië, Libanon) een extra steuntje in de rug te geven. Daarbij is het wel belangrijk dat handel verder gaat dan alleen producten of diensten over en weer aanbieden. De echte kansen zitten vooral in het doorwerkende effect voor de economie en de bevolking in deze landen indien er lokaal geproduceerd kan gaan worden of er mensen kunnen worden opgeleid. Overweeg hierbij extra steun voor trajecten waarbij dit rimpeleffect in de MENA groot is.

- Sluit aan bij bestaande initiatieven en leg verbindingen tussen Nederland en de MENA regio. Verbind bijvoorbeeld ondernemers in ondersteunende diensten (marketing, programmeren) uit de MENA met NL ondernemers die hun producten en diensten in de MENA willen gaan aanbieden.
- Het EU-Jordan Association Agreement maakt het makkelijker om handel te drijven met specifiek Jordanië. Mogelijk is dit een model dat kan werken voor meer landen in de regio die NL graag economisch extra kansen wil bieden.

Mensenrechten dienen in het Nederlandse beleid richting de MENA ook in de handel te worden meegenomen. Dit bepaalt ook de keuzes die Nederland maakt en met wie Nederland samenwerkt. Wapendeals met autoritaire regimes lijken op de korte termijn lucratief, maar gaan in tegen principiële uitgangspunten als mensenrechten en zijn op de lange termijn contraproductief omdat ze de ontwikkeling van bijvoorbeeld democratie en jongeren ernstig belemmeren.

Ontwikkel voor de langetermijn een gedifferentieerde visie op handel met de MENA regio, met oog voor de economische en sociaal-culturele omstandigheden.

EUROMEDITERRANE SAMENWERKING

Verleden, heden en toekomst van Europa zijn volledig vervlochten met die van onze zuidelijke mediterrane burenen. Ontwikkelingen aan de andere kant van de Middellandse Zee hebben directe invloed hier – denk aan de oorlog in Syrië, politieke onrust in Turkije of Marokko, en het conflict tussen Israël en Palestina. Het Middellandse Zeegebied is altijd een knooppunt geweest voor uitwisseling van mensen, goederen, ideeën, religies en culturen. Toch worden er steeds meer geografische en mentale grenzen getrokken, en dreigt de Middellandse Zee te veranderen van een binnenzee naar een buitengrens. De toekomst van Europa kan echter niet los worden gezien van de toekomst van de mensen en landen met wie we de EuroMediterrane regio delen.

Op EU-niveau is volop urgentiebesef: de Europese Raad heeft in december 2020 uitgesproken dat een democratisch, stabiel, groener en welvarender zuidelijk nabuurschap een strategische prioriteit is voor de EU. Een nieuwe agenda voor het Middellandse Zeegebied zal worden ontwikkeld, wat de kans biedt om keuzes te maken.

Conform de conclusies van de Europese Raad moet hernieuwd partnerschap leiden tot hechtere samenwerking, niet alleen om gemeenschappelijke uitdagingen aan te gaan, maar ook om gedeelde kansen te benutten. Terecht onderstreept de Europese Raad de essentiële rol van het maatschappelijk middenveld hierbij. In dat kader zijn verstandige investeringen nodig, die direct bijdragen aan het versterken van de civil society aan beide kanten van de Middellandse Zee. In plaats van te investeren in instituties als de Anna Lindh Foundation en de Union for the Mediterranean, die een intergouvernementele structuur en politieke agenda hebben, moeten investeringen direct ten goede komen aan civil society-netwerken in de EuroMediterrane regio.

Het is aan politici en beleidsmakers om in woord en daad uit te dragen dat het Middellandse Zeegebied niet alleen ons gedeelde verleden herbergt, maar ook onze gezamenlijke toekomst is. Een langetermijnperspectief voor de EuroMediterrane regio moet gebaseerd zijn op gedeelde noties van sociale rechtvaardigheid, vrede en vrijheid, participatieve democratie en klimaatrechtvaardigheid. Een belangrijke aanzet hiertoe is al gedaan door een groep activisten, intellectuelen, kunstenaars en onderzoekers in het 'Manifest voor mediterrane burgerschap'. Nederland zou zo'n langetermijnperspectief op de EuroMediterrane regio actief moeten ondersteunen en uitdragen.

NEDERLANDSE IS- VROUWEN MET KINDEREN

Nog steeds bevinden zich in kampen in Noord-Syrië, in Koerdisch autonoom gebied, enkele tientallen vrouwen met de Nederlandse nationaliteit die destijds naar Syrië zijn afgereisd om zich bij Islamitische Staat aan te sluiten. Daarnaast zitten er ook enkele tien-tallen kinderen van die vrouwen in de kampen vast. Velen zijn nog zeer jong, velen zijn in Syrië geboren. De Nederlandse overheid werkt tot op heden niet actief mee aan repatriëring.

Los van de misdaden waaraan de vrouwen zich mogelijk schuldig hebben gemaakt, verkeren zij in een uitzichtloze situatie. De levensomstandigheden in de kampen zijn erbarmelijk, de kinderen krijgen er geen onderwijs, en extremistisch gedachtegoed viert er bij gebrek aan perspectief hoogtij. Bij de Koerdische autoriteiten groeit de weerstand om de kampen in stand te houden. Zij willen dat de vrouwen door de overheden van hun landen van herkomst worden opgehaald. Zolang de vrouwen in de kampen blijven zitten worden ze niet berecht. Het verlangen naar recht van slachtoffers van IS, voor een groot deel Jezidi's, wordt hiermee genegeerd.

De per definitie onschuldige kinderen van de vrouwen in de kampen laten zitten druist in tegen elk humanitair beginsel. Het gevaar is bovendien groot dat deze kinderen een kweekvijver van toekomstige jihadisten zullen vormen.

Afzien van actieve repatriëring betekent dat vrouwen op den duur onder de radar verdwijnen, zich weer bij extremistische groepen aansluiten, of ongemerkt Nederland binnenkomen en mogelijk een gevaar voor de samenleving vormen.

Repatriëring wordt door tal van deskundigen als enige optie aanbevolen.

Voor de lange termijn is het belangrijkste dat in de regio geen nieuwe haarden van extremisme worden gekweekt. De kans daarop is reëel door de huidige kortetermijnpolitiek die erop gericht is het onmiddellijke gevaar van terreurdaden te voorkomen. Repatriëring is op korte termijn niet geheel zonder risico's, maar niet repatriëren brengt op de langere termijn aanzienlijk grotere risico's met zich mee. Wanneer de vrouwen met hun kinderen naar Nederland worden gehaald, kunnen ze worden berecht en gecontroleerd. Hun kinderen krijgen kans op een normaal leven en zijn niet voorbestemd de jihadisten van de toekomst te worden.

JEMEN

In Jemen woedt de ernstigste humanitaire crisis van dit moment, volgens de Verenigde Naties. De interne en externe oorlog tussen veel lokale en regionale partijen, die de levens van 29 miljoen Jemenieten heeft beïnvloed, putte het land nog verder uit. De gezondheidszorg, het onderwijs en de infrastructuur in het land behoorden al tot de zwaksten van de wereld.

De voortdurende oorlog tussen de Houthi's en de regering, waarbij aan beide zijden duizenden slachtoffers zijn gevallen, verergert de zeer slechte economische situatie. In het zuiden van Jemen is een machtsdelingsovereenkomst gesloten tussen de regering en de Zuidelijke Overgangsraad, maar de situatie is nog steeds erg volatiel.

De internationale gemeenschap speelt een belangrijke rol bij de instandhouding van de oorlog, vooral vanwege geopolitieke (Saoedi-Arabië vs Iran) en economische belangen (de wapenindustrie).

De Jemenitische situatie en de wortels van deze oorlog moeten volledig worden begrepen door de internationale gemeenschap en er moet rekening mee worden gehouden bij het sluiten van een vredesakkoord. Anders houdt de deal geen stand.

De internationale gemeenschap moet blijven investeren in Jemen om de levens van miljoenen mensen te redden en te werken aan stabiliteit en vrede in de regio.

Keuzes:

- Betrek vrouwen op alle niveaus van het vredesopbouwproces om tot duurzame vrede te komen. Initiatieven van Jemenitische vrouwen bieden grote kansen om vrede te bewerkstelligen. Een aantal Nederlandse ngo's werkt aan gender en vredesopbouw (Nationaal Actieplan Nederland Vrouwen, Vrede en Veiligheid (NAP 1325)) en heeft zich ook georganiseerd in een Jemenitische groep.
- Verwelkoming van elke externe druk om de partijen van het conflict aan tafel te krijgen om een vredesakkoord te bereiken, en tegelijkertijd druk blijven uitoefenen op alle partijen om concessies te aanvaarden om dat akkoord te bereiken.
- Voortdurende humanitaire en ontwikkelingssteun aan Jemen. De behoeften in Jemen verschillen per regio. Er zijn gebieden met een zeer slechte humanitaire situatie en er zijn gebieden waar vooral ontwikkelingshulp nodig is.
- Maak Jemen centraal in discussies met de internationale gemeenschap en buitenlandse politici, en maak het zichtbaar in verschillende mediakanalen.
- Steun lokale initiatieven voor vredesopbouw waarbij Jemenieten ter plaatse hard werken om een rechtvaardige en vreedzame samenleving op te bouwen.

